

Idræt i begyndelsen

Bidrag til kødets gang 1)

af Ejgil Jespersen

Som åndsarbejdere har vi til opgave at skabe mening i og dermed forståelse for de fænomener, vi beskæftiger os med. Er kilden til vort forehavende en så flygtig foreteelse som idræt, så kan man dog spørge om, hvad der er tilbage at undersøge, når fodboldkampen eller gymnastikopvisningen er forbi, eller træningen er overstået. Idræt i nutidig betydning materialiserer sig jo ikke i et fra kroppen adskilt produkt, der mere eller mindre overlever tiden.

Vil man som „samtidshistoriker“ ikke nøjes med iagttagelser og mundtlige erindringer og overleveringer, så skal der teknologier og udvendige erfaringslagre til for at repræsentere og fastholde idræt for eftertiden. Hvad historikeren altså har til rådighed for sine idrætsstudier er medieberetninger af forskellig art samt som supplement evt. kropsudstyr, redskaber og faciliteter, der antages at have været anvendt til idrætsformål.

Det er dog ikke altid, at der kommer en god historie ud af det. Det er fordi historikere ns velformede argument på basis af det givne, ufuldstændige materiale skal overbevise om dets sandhed, mens den gode historie virker overbevisende ved dens livagtighed.

En god historie etablerer således ikke sandhed (i videnskabelig forstand), mens snarere sandsynlighed. Det er to komplementære tænkemåder, som er på spil, og som ikke kan reduceres til hinanden. De følger hver deres egne operationsprincipper og kriterier for velformethed (Bruner 1986). Skal de befrugte hinanden, må de altså holdes adskilte, og ikke søges forenet, som der måske er en tendens til for tiden i tråd med den, der går ud på at ville forene det mystiske og det videnskabelige. Den gør Atlan (1990) op med under henvisning til, at „...

skulle enhjørningens eksistens nogen sinde blive videnskabeligt bevist, så vil enhjørningen uddø!“

Jeg vil mene, at den aktuelle interesse for livs- og kropshistorie på idrætsområdet er udtryk for bestræbelser på at komme tættere, dvs. mindre middelbart på idrætslivet end den, de gængse historiske kilder muliggør. Det kan der ved fantasiens hjælp komme gribende fortællinger ud af. Dem er der altid behov for og især på et tidspunkt som nu, hvor de „store“ fortællinger er i krise.

Vil man imidlertid også tilgodese det rationelle og det almene i videnskabens navn, så opdager man som Kayser Nielsen (1993), at man netop for kroppens vedkommende aldrig kan blive tilstrækkeligt empirisk og tilstrækkeligt sensitiv. Vi kan med besvær søge at efterspore den enkelte krops historie, men hvad vi finder er dog altid et fragmenteret kropsbillede under forandring.

Det kan endog ikke udelukkes, at visse former for kropslig adfærd såsom somatisering af religiøse oplevelser selv ændrer sig med tiden. På denne baggrund peger Bynum (1991) på, at kroppen selv - og ikke blot opfattelsen af den - har en historie. Således kan kropsdyrkelsen måske betragtes som grundled i den videregående evolution af menneskets natur (Murphy 1992).

Hvis kroppen selv ikke er færdigdannet og „fuldendt“, så må kropshistorien vittærlig have en lovende fremtid, og interessen må ikke mindst samle sig om de hyperhistoriske øjeblikke i idrætsverdenen.

Herredømmet over kroppen har ingen ende, så lad os derfor begynde med - begyndelsen og anslå værensfilosofiske undertoner.

I begyndelsen

I Faust lader Goethe Faust oversætte Johannes-evangeliet 1,1 fra det græske sprog:

Det hedder: „I begyndelsen var ordet.“

Jeg standser straks! Hvem hjælper mig på sporet?

Så højt kan ordet da umuligt sættes?

Det må jeg gengi bedre; det må rettes i lys af Gud og ånden i forening.

Det hedder: I begyndelsen var mening!

Nej, første linie må betænkes nøje, så pennen ikke løber vild iaften!

Er „meningen“ da magten i det høje?

Så bør det hedde: I begyndelsen var kraften.

Men noget siger, mens jeg skriver dette, at også det skal gennemgå forvandling.

Nu hjælper ånden mig! Jeg ser det rette, og skriver: I begyndelsen var handling. 2)

I de officielle danske bibeloversættelser af Joh. 1,1 har dersiden reformationstiden ikke været tvivl om, hvad der var i begyndelsen. Der har været fulgt en ret fast linje, hvad det spørgsmål angår. Det gælder uanset forlæggene har været latinsk og tysk eller grundsprogene hebraisk og græsk. Oversættelsen af 1524 lyder: „Til begyndelse war taalen.“ Men allerede i den følgende udgave, der udkom i 1529, introduceres den gløse, der siden har holdt sig i dansk bibeltradition: „I Begyndelsen vor Ordeth...“ (Giversen 1993).

Det sker dog ikke så sjældent, at vi med Shakespeares Hamlet opgivet udbryder: „Words, words, words“ - og fx giver os til at dyrke idræt, som om vi helt kan løbe fra os selv. Goethe var vild med at løbe på skøjter, men nøjedes ikke med det. Han så op til Shakespeare og lærte af ham, at livet går ud på at bringe den frie personlighed til fuld udfoldelse og gerne inspireret af store personligheder i historien. Faust var en sådan historisk person, der kunne mere end sit Fadervor. Han levede omkring 1500 og påstod selv, at han var i pagt med djæveln.

Idræt i det hele

Altså synes det at gælde om at udfolde sig og ikkun i ord, men med liv og sjæl i handling - eller i idræt:

Den oldnordiske betydning af ordet idræt var „gerning, handling“. På oldvestnordisk betød idræt „dygtighed, færdighed i en eller anden bestemt retning, hvori man er oplært, kunst eller gerning hvortil sådan kræves“, og i nyere nordisk sprog stod idræt „for den enkelte, begrænsede handling“ eller for „handling, hvorved man vinder berømmelse“, (mandig) dåd, bedrift“. 3)

Idrætsbegrebet bliver således efterhånden noget indsnævret, individualiseret og maskuliniseret.

„Stød i mit kød det skarpe stål, og ros dig af din idræt“, som Oehlenschläger skrev. Grundtvig kunne også være med, når det skulle være: „Hine som i Sagaerne gemte Kæmpernes Navne og Idrætter, kårede jeg til mine Ledsagere“. Men han havde ligeledes blik for en kristelig udgave af idræt, som da han omdøbte „Apostlenes Gerninger“ til „Apostlenes Idrætter“. Eller - omvendt - som da han i historieskrivningen forsvarede brugen af bibelen til „at bedømme menneskene med deres idræt i det hele“ 4).

„Idræt i det hele“ - det drejer sig ikke om objektiv historieskrivning, men om i romantikkens ånd at have sans for hele historiens sammenhæng og især gælder det at lære af historien, at vi er skabt i Guds billede, thi „... Ordet blev kød og tog bolig iblandt os“ (Joh. 1,14).

Støvet eller legemet bliver i det billede sjælens jordiske hytte, skyggen af Gudsevige skabning, redskabet for ånden - eller måske skulle vi bare med Merleau-Ponty (1968) sige det mirakuløse „kød“ opfattet som et inkarneret princip, der forener det fragmenterede?

Nid og nag

Forfatteren af Johannes-evangeliet skrev *logos*, det græske udtryk for ord, der i antik filosofi stod for „verdensånd, verdensfornuft“. Det var dette *logos*, der blev optaget i kristendommen og opfattet som Guds ord legemliggjort i Jesus, og ikke *mythos* (mundtlig beretning, sagn). Men det var ikke bare et ord, der blev optaget. Det var en skriftkultur, som ad fornuftens vej i filosofi og videnskab var begyndt at se det som sit fornemste mål at udrydde guderne.

Det var Prometheus, der stjal ilden fra guderne og gav den til menneskene. Prometheus, den forud betænksomme, profeten og seeren, den typiske repræsentant for den tænkende, fremadstræbende menneskeånd, som overvinder naturhindringerne og kroppen med, denne Prometheus gav stødet til humanismens religion: Mennesket som altings målestok. Her begyndte mennesket at blive sat over resultatet 5).

Grundtvig var ikke renlivet humanist af den simple grund, at prometheisme begynder med had til Guds visdom og godhed. Naturen taber øjeblikkeligt i værdi, idet mennesket kun vinder i værdi i egne og andre øjnes ved at adskille sig og trække sig tilbage fra naturen. Hvad der begynder med had, som kan udvikle sig til nag, går derefter: ulykkelige mennesker finder sig selv klynget op i et fjendtligt univers (Merleau-Ponty 1935) og kan ikke længere kende forskel på solskin og lyn:

*det ene lys opliver,
det andet slår ihjel! 6)*

Det levende ord

Efter det kunne det se ud til, at valget står mellem en forklarelse og en forklaring af den menneskelige tilværelse. For Grundtvig var livet gudsordet og menneskeordet om at gøre. Videnskabelig fundamentalisme og andre former for satanisk sandhedsmani med dens afstandtagen fra livet i bevægelse måtte funderes i „en fælles guddommelig bevidsthed“7).

Via inspirationskilder i tysk romantisk naturfilosofi vendte Grundtvig sig derfor mod den hebraiske tænke- og udtryksmåde. På hebraisk dominerer bevægelsen og forandringen. Ordet (på hebraisk: *dabar*) er ikke først og fremmest udtryk for tanker, men en vældig dynamisk og handlekraftig magt. Derfor er der ingen forskel på ord og handlinger (Boman 1972).

„Guds ord skaber hvad det nævner“, konstaterer Grundtvig. Her fornemmes en heltedåd, som smittede af på ham selv: „(...) jeg har nogen Gave til at lade Ordet handle“8. Det var denne holdning, Grundtvig

gerne så udviklet i det danske folk med „det levende ord“.

Duelighed

Grundtvig var en gudbenådet digter på dansk, præst og åndsfilosof. Men egentlig skabe noget det ville eller kunne han ikke i sin position. Det kunne kun Gud.

Alligevel kunne han ikke undgå at nære en slet skjult beundring for de materielle nyskabelser, som da han fra det sjællandske bondeland kom til England (3 gange i perioden 1829-31), og dér blev vidne til en vældig tummel, den industrielle revolution, „kræfternes frie spil“. Især blev han imponeret af de tekniske opfindelser og fik øje for en sammenhæng mellem åndens og håndens verden.

En vekselvirkning mellem de to områder, som forhindrer både „åndens ligbegængelse“ og „borgerlig fortvivlelse“, ville være at foretrække. Derfor gjorde han visse indvendinger, men som en englænder sagde til ham:

It works well. (...) Det første hos en mand er, at han gør noget, som kan vise, hvad han dur til; siden kan han tale om, hvad man helst skal gøre og hvordan. Grundtvig følte, at englænderen i grunden havde ret, selv om det stred „mod en højere teori“, og han ville aldrig glemme disse bemærkninger, om han så blev 100 år (Lindhardt 1964; Thaning 1983).

I England, som Grundtvig betragtede som en del af Norden, var „Nordens kæmpeånd“ vakt til fri udfoldelse. „Åndens løsen er bedrifter“. Men kom den forløsning af „sværdet“ eller „ordet“ eller noget tredje?

Der er og bliver noget djævelsk eller i al fald hedningeagtigt ved menneskedåd eller idræt, tænkte Grundtvig nok. Der må være grænser i Guds og menneskets navn. Det kan godt være, at idræt i grunden kommer først, men det kan vi ikke forestille os uden en levende sjæl, uden ord og tanker, uden at opfatte mennesket som en guddomsgnist - eller det der ligner 9). Nej netop!

Selv om Grundtvig var en stor idealist, der fortrinsvist gik ind for ordet fremfor den mistænkelige, men dog beundringsværdige idræt, og de alt for løsrevne og renfærdige

tanker, så er forskellen mellem idræt, ord og tanker dog måske næsten til at overse:

*Et lys sig da udbreder,
som trindt i mark og skov
om liv og sandhed freder,
forklarer friheds lov,
som i idræt, ord og tanker,
kun holder så i skranker,
at frihed kan bestå! 10)*

For en folkelig idrætsbevægelse er der under alle omstændigheder noget udover frihedssynet at lære af Grundtvig, nemlig hans knæfald for traditionen.

Livsoplysning

Livsoplysning vil for Grundtvig at se sige at kaste lys over menneskelivets gåde: Det guddommelige eksperiment af stov og ånd (Grundtvig 1832). Så længe der springer en gnist af kærlighed, er der liv og håb. Menneskeordet er en svag afglans heraf, omend det kan og bør være særdeles livskraftigt. Man skal dog bare ikke vente at finde en endelig klarhed og vished. Livet er i bevægelse.

Det mest oplivende og samtidigt oplysende for Grundtvig var sang og tale fra levende folkemunde, og han satte størst pris på digterne eller skjaldene. „Det var de danske skjalde der sang“ er mottoet for Folkehøjskolens sangbog. Han var selv den største og mest produktive.

Men udover at være poetisk skulle livsoplysning også have en historisk-videnskabelig dimension, idet hans historiebegreb var mere omfattende end det senere blev. Det bærer præg af den græske betydning af ordet historia, der betyder forskning. „He historia“ betyder videnskaben simpelthen.

Historie er for Grundtvig imidlertid ikke et objekt, som kan studeres upartisk. Vi er selv en del af den, idet fortidens begivenheder udgør en del af vores eksistens i nutiden. Det er Gudsfolket i levende bevægelse, Grundtvig har i tankerne. Derfor skulle fornuften og erkendelsen bøje sig ind under åbenbaringen. Troens bånd skulle være det samlende for hvad han kaldte „Vidskab“, som til forskel fra den stykkevist og delte

videnskab er en stræben efter fuldkommen erkendelse.

Kulturelle traditioner

Der er imidlertid også en verdslig grund til, at videnskab eller for den sags skyld videnskab i alle henseender må være historisk. Det er den, at mennesket ikke - uanset hvor frit stillet og opfindsomt det er - kan sætte sig udover traditionen: Den folkelig-kulturelle sammenhæng, det er indfødt og opvokset i.

Overalt møder mennesket en verden, som allerede har betydning. Alle steder begynder livet med at underkaste sig kulturelle traditioner, hvis indhold består i nedarvede handlings- og tankemønstre (fx en idrætslig praksis eller social vaneforestilling) eller konventioner, som forbindes med eller repræsenterer enkeltpersoner, en gruppe, et folk eller en tidsånd. Resultatet er en vis kulturel kontinuitet i sociale adfærdsformer, attituder og institutioner.

Men det hele bygger på en overføringsproces fra en generation til en anden, og den foregår via „det levende ord“.

Omfatter en tradition kun skriftlige kilder og instruktioner, har den helt overlevet sig selv og kan ikke genetableres.

En tradition forudsætter kontinuerlige, personlige kontakter mellem traditionsbærere og nyttilkomne, der derved tilegner sig personlige erfaringer og kundskaber i praksis. Det levende ord i mundtlig form var for Grundtvig kernen i denne kulturoverføring.

Grundtvig kunne som umådelig flittig „pennfører“ godt have været mildere stemt overfor det skrevne ord, der ikke nødvendigvis er et dødt ord, for i den litterære tekst, i fortællingen, stilles læseren over for en henvendelse, en spørgen (Ricoeur 1984).

Vigtigere er det dog i denne sammenhæng at fremføre, at Grundtvigs forkærlighed for den mundtlige livsoplysning - han talte således om „mundens tronbestigelse“ - indebærer en undervurdering af den *begyndende* selvbevidsthed, som deltagelsen i idrætslivets kulturelle traditioner giver.

Selvbevidsthed

At det levende ord også anskueliggøres gennem eksempler og forbilleder, idet det er rodfæstet i „kødet“, i den fænomenale krop i idrætshandlinger, det var for Grundtvig - ja, hvad var og er det i grunden? En ukristelig tanke? En umenneskelig tanke?

Grundtvig lod efter eget udsagn „kødet tale“, når han ikke kunne andet i forhold til en kvinde. At han i øvrigt gjorde det mere eller mindre i alt, hvad han foretog sig, og ikke mindst når han lod pennen gøre arbejdet, det var ham fast utrolig.

„Mennesket er ingen abekat“, skrev han rigtig nok i Nordens Mythologi (Grundtvig 1832). Mennesket gør som Adam gjorde, da han havde givet dyrene navne:

*Tog sig selv med Fryd i Favn.
Sagde „Jeg“ med Kongemine. 11)*

Denne selvbevidsthed i sproglig form opstår dog først, når barnet når den alder, hvor det rejser sig op og står på to ben. Først da begynder det at bruge stedordet „jeg“ om sig selv i stedet for „mig“ eller sit navn (Straus 1952) 12).

Denne sproglige ændring markerer den første egentlige opnåelse af uafhængighed, dvs. en formåen til at tage afstand fra jorden, tingene og medmenneskene. Men denne sproglige selvbevidsthed („jeg tænker at“) er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at hele tilværelsen begynder at blive omorganiseret og udviklet i sproglig form, eller - for den sags skyld - at mennesker helt distance- rer sig fra aberne og halvaberne. Vi må regne med både kontinuitet og diskontinuitet.

Frihed til overskridelse

Grundtvig så imidlertid gerne, at „ordskræp“ i det store og hele overtog magten. Han foretrak den mening, som udtrykkes i talehandlinger fremfor den, som manifesteres i idrætshandlinger 13). I menneske- og folkelivsansliggeren var Grundtvig overvejende „sprogfundamentalist“.

Den snørklede, næsten kredsformede vej til at gå udover sig selv og dernæst finde

sig selv foregår da også via den symbolske bevidstheds formåen til at orientere sig selv ved det mulige, det virkelige. Hvad der faktisk definerer jeg-mennesket er netop denne magt det har til at gå udover skabte strukturer for at skabe andre.

Det er her de frie ord og tanker kommer til deres fulde ret og udfoldelse. Derfor var „frihed“ en overordnet kategori i Grundtvigs univers. Uden frihed størkner livet, og alt går i stå. Traditionerne kan ikke videreføres, udvikles eller ændres uden frihed til overskridelse af kroppen.

Det enestående ved talen

Der er bare det ved det, at der også er noget absolut ved de meninger, som er kommet til udtryk i et ord eller en sætning. Meningen behøver nemlig ikke at blive gentaget for at blive tænkt. Det er snarere sådan, at hvis ordet eller sætningen gentages for ofte, så fortabes meningen.

Alt og ikke mindst kærlighed og politik kan tales ihjel. Det er fordi en mening, efter at være dannet og ført til ende i et udtryk, synes at være i stand til at klare sig selv livet ud løsrevet fra dens kropslige oprindelse. Den sætter sig i hukommelsen, og selv om den går i glemmebogen, så forsvinder den ikke.

Det er det, som gør talen - af alle kroppens udtryk - til noget særligt. Der er ikke den flygtighed over talen, som der for den udenforstående tilsyneladende er ved den asproglige bevægelse af kroppen eller af dens ekstremiteter.

Således kan sproget betragtes som det mest pålidelige vidne om „væren“. Hvad Grundtvig som digter så især havde et godt øre for, det var det, at skal pålideligheden ikke stivne i påståelighed og den rene forstand, må den til stadighed afprøves og fornys i engagerede opgør med sig selv og andre. Fornuften må blødgøres af følelse. Hjertet må med i en levende samtale. Men han var ikke meget for at stige ned fra tronen og uden videre bruge hele kroppen som erkendelses- og udtryksmiddel.

Sprogets begrænsninger

Hvis man imidlertid nu har noget nyt på hjerte, og som Grundtvig opfinder et nyt ord som „livsoplysning“, så har det til at begynde med ingen mening for andre end opfinderen selv og knap nok for vedkommende, der højst aner betydningen af et sådant ord. Tanken begynder som et tavst sprog.

Der er godt nok tale om et ord som „livsoplysning“, men det er et af de ord, hvis betydning endnu ikke er blevet fastlagt, hverken i folkemunde eller formelt. Det er nærmest et trylleord, der snart bruges om helt private, „ubeskrivelige“ oplevelser, snart står for noget typisk dansk-folkeligt som højskoleliv.

Når der opfindes nye ord, er det fordi der i det eksisterende ordforråd (på lad os sige en 30.000 ord) ikke findes et passende udtryk for det, der vil siges, og som forekommer så vigtigt for én, at det ikke er til at tie og bie. I forhold til digtekunst og kundskabsudviklinger er det offentlige sprogsystem umådeligt trægt.

Der er også det ved sproget, at det i det hele taget ikke kan hamle op med virkelighedens kompleksitet og kompleksiteten i den kunnen, som vi bygger op. Vi kan og ved mere end vi kan sige. Ikke al kompetence og viden optages i sproget, men fungerer bare tavst, og omvendt er sprogsystemet en ressource, som ikke fuldstændigt beherskes af nogen bærer. Endelig er selve sprogfærdigheden en teknik, en kunst eller et håndværk, og kunsten at anvende sproget ligger ikke i selve sproget, men er rodfæstet i kroppen (Rolf 1991).

Sproget rummer uanede kombinations- og udviklingsmuligheder for fantasien, og de meningsløse bogstaver kan sammensættes på helt nye måder, der kan føre til meningsfyldte ord, men det har altså også sine klare begrænsninger.

Håndfølelsen

Grundtvig mente, at ordkunsten var forbundet med håndfølelsen: „Hånd og mund det er det hele“, skrev han (14). Man ser Grundtvig for sig lægge pennen til side og

med hånden, „det umistelige lem“, som han kaldte den, berøre en anden del af kroppen og sige: „Jeg mærker, altså er jeg til.“ Grundtvig følte sin egen følelse.

Håndfølelsen var for Grundtvig „den frieste og bestemteste sans“. Den kan selv, den er ikke som øret afhængig af lyd eller som øjet af lys, den udgør „legemets evne til forestilling om begreb om sig selv“, ja hvad „der er håndgribeligt er så virkeligt tilstede som legemet selv“ (Grundtvig 1817).

En sådan selvbegribelse er dog ensbetydende med at behandle eller pusle om kroppen som en genstand og yder ikke den fænomenale krop fuld retfærdighed. Når jeg med min hånd mærker eller klør en anden del af kroppen, hvad sker der så? Det er mest tydeligt, når jeg bruger *begge* følsomme hænder:

Når min venstre hånd griber den højre, er den venstre hånd subjekt og den højre objekt. Men i samme øjeblik som min venstre hånd griber den højre, hænder noget ekstraordinært: min højre hånd mærker den venstre, den højre bliver subjekt og den venstre objekt. (Merleau-Ponty 1968).

Den fænomenale krop

Den fænomenale eller levede krop er det forum, hvor i sig selv (objekt) og for sig selv (subjekt) blandes i sanselig cirkularitet eller kredsgang og fører et tvetydigt liv.

Kroppen besidder altså en forunderlig evne til at dreje tilbage om sig selv, dvs. til at reflektere sig selv, og viser sig derved fra to „sider“: i det ene øjeblik er den et subjekt, der eksisterer for sig selv, i det andet et objekt, der eksisterer i sig selv.

Men i denne situation er kroppen hverken helt et subjekt eller helt et objekt. Denne skelnen er altså ikke absolut endsige oprindelig, for den er et resultat af menneskelig abstraktion, som kroppen selv initierer ved at være som den er.

Mennesket er en bevægelse, der altid som „krop-subjekt“ overskrider sig selv og konstituerer mening, det være sig i idræt som i ord og tanker, der tiltager sig selvstændighed og kan udvikle sig til idiosyncrasier, fx i forhold til krop og idrætstraditioner, når man skræmmes fra vid og sans af

eliteidrætsudøvernes for- eller gudsbilledlige præstationer.

Det er ikke til at komme udover denne splittelse mellem krop og selv, denne dobbelthed i tænkningen og også i følelsetænkningen. Men når vi er i fuld og udadvendt vigør i fx idræt, så kan vi komme tæt på den næsten perfekte integration 15). Det er lige før selvforglemmelsen kan være en realitet. Heraf udspringer paradoksalt nok den helt personlige, kinæstetiske livsoplysning.

Kinæstetisk livsoplysning

I idræt bliver vi bevidste om os selv i forhold til, hvad vi gør. Erkendelsen og forståelsen ligger altså i selve aktiviteten snarere end i de udsagn, som kan formuleres om den.

I idræt bliver vi hver især kendt med vore bevægelser og bevidst om os selv som sted for følelser, der kun optræder, når vi rører eller bevæger os. Bevidsthed begynder med „jeg kan“. Hvad der her åbenbares eller anes, kan kun antydes, det kan aldrig fuldt ud deles med andre.

Bevægelsesglæden er altså temmelig enestående, men den er også forbestemt, for den møder os i konkrete, strukturerede former, der i større eller mindre omfang deles med andre. Så uanset hvilke personlige erkendelser, der udvikles, er de altid tillige aktivitetsbundne, sociale og kulturelle (Arnold 1979).

At give sig hen i bevægelseskultur er i allerhøjeste grad at lade naturen og historien i kroppen selv råde. Således vinder man sig selv ved at fortabe sig selv til „guddommelige kræfter“, der er større end én selv. Tro er hvad kroppen indrømmer, selv når selvet siger nej! (Bourdieu 1988).

Det er der sjældent lejlighed til at tænke over i kampens hede. Her dominerer kroppens halv-obskure opmærksomhed. Derfor er det vigtigt med et sprogligt eftersyn. For der er altid også en mere eller mindre skjult mening i og med idræt, dvs. gamle strukturer overvindes hele tiden i skabelsen af nye strukturer på det personlige og kulturelle plan.

Kunsten består i den givne situation i at integrere overvindelsen med rodfæstelsen i kroppens natur og historie, at få uvaner og

vaner, sjæl og krop til at gå op i en højere enhed. Kun herved kan det lykkes for den enkelte eller holdet at finde „dagsformen.“ Sker der, skabes der både natur og historie. Men hvor går idrætten så hen?

Tvetydighed

Vi går kødets gang, både når vi lever og dør. Derfor kan man spekulere over, hvad forskellen er på liv og død.

Det er ganske enkelt eller dybest set den, at vi ved, vi skal dø. Det er denne bevidsthed, som gør livet til både en gave og en opgave. Om livet nu forklares i „en fælles guddommelig bevidsthed“ (Grundtvig) eller „blot“ i en mirakuløs bevidsthed må enhver afgøre med sig selv. Det er vitterligt et trosspørgsmål, for det er så hårfin en afgørelse, at den ikke kan klares med et målfoto.

Selv tror jeg, at vi må lære at leve med „den skjulte Gud“ i kødet eller med ånden, som er Grundtvigs betegnelse, men det personificerede er efter min opfattelse ingen forklarelse endsige forklaring. I stedet må vi lære at leve med denne tvetydighed i og for os selv.

Den er suppleret med samtalen vort værn over for både religiøs og videnskabelig fundamentalisme. Vi må altså afvise det absolutte og vægre os imod alle forsøg på at ophæve enhver værensfilosofisk tvetydighed, som Merleau-Ponty kalder for en „godartet“ tvetydighed.

Det indebærer imidlertid ikke, at vi alle til hobe er eller skal være kulturrelativister. I kulturlivspraksis er alt ikke relativt og ligegyldigt. Valget står ikke mellem, at alt er værdiløst og alt har mening. Virkeligheden kendetegnes ikke ved en sådan abstrakt renhed til den ene eller anden af siderne. Tværtimod gennemkrydser det ikke (logisk) nødvendige og det rationelle hinanden og møder os i konkrete former, i vel- eller mislykkede handlinger. Den mening, som findes her, er altid inkarneret. Derfor kan den ikke oplyses fuldt ud, men den kan godt i høj grad være indforstået.

Ordkamp

Grundtvig var en behjertet forkæmper for kroppens udtryk i talen, for „ordskræp“, som han var tilbøjelig til at betragte som det eneste alternativ til „jernskræp“, dvs. kamp på liv og død. Ordet skulle være både den enkeltes og folkets højesteret i denne kamp for at komme krigen til livs og åndløsheden til undsætning. Der måtte altså fortsat foretages selvopgør og føres kulturkamp og politik, men med fredelige midler, allerhøjest „mord i øjnene“.

I denne ordkamp er den retlige vinder den, som får den guddommelige magt på sin side. Under forudsætning af ytringsfrihed, med straffrihed for enhver udtalelse, vil sandheden derfor altid sejre - om ikke andet så i det lange løb. I stedet for at slå sig til rette må man altså kunne tale sig til rette i det verdslige liv. Det er Guds lov, mente Grundtvig.

Dette kristelig-demokratiske fremskridt i vores civilisation kan næppe overvurderes, men udover Gud må der også regnes med, at der kan være en fordel at vinde ved at definere præmisserne for samtalen. Magtkamp ophæves ikke med et snuptag. Yderligere er modstillingen mellem ordskræp og jernskræp langt fra dækkende for, hvad der foregår i og mellem mennesker og folk.

Olympisk leg

Tag fx bare den fredelige kappestrid i olympisk leg. Er den blot et levn fra fortiden, som efterhånden vil forsvinde til fordel for den fuldkomne erkendelse i ordets forstand, eller vil den fortsat antage nye bevægelses- og organisationsformer?

Somme vil mene, at netop de olympiske leges udvikling på det seneste er udtryk for, at den universelle idræts- eller sportsbevægelse er undergangen nær for ikke at sige død.

Men eftersom friheden til at tale ikke er absolut, men funderet i kroppens kulturelle traditioner, så skulle man hellere bruge den til at udvikle dem i praksis end til at optræde som lyseslukker og dommedagsprædikant. Fremtidens idræt afgøres under alle om-

stændigheder hver dag i idrætslig praksis og ikke i idrætspekulantens hoved.

Kredsgang

Grundtvig udviklede ikke noget praktisk forhold til idræts handlinger. Det nærmeste han kom et nutidigt idrætskambegreb var „kredsgang“, som angiveligt er et konglomerat af græsk og nordisk tankegang. Han „kan godt tænke sig en fri Kraft-Yttring efter billige Love i en vis Kreds, thi en Saadan var baade Nordens „Kreds-Gang“ og Grækenlands „olympiske Leg“ 16).

Engang var der altså rigtige idrætsfolk til både her og der. Hans egen tids gymnaster gav han ikke for meget for, de var for determinerede, og hvad der i øvrigt foregik i idrættens verden uden for studerekammeret havde han ikke fornemmelse for. Men han gjorde sig altså den ulejlighed at forestille sig et idrætsbegreb, at opstille et idrætsideal som en forening af „et græsk Begreb om Orden og et Nordisk om Frihed.“

Den fuldkomne bevægelse

Det græske ordensbegreb lod Grundtvig gå for ret, antagelig fordi det i den antikke filosofi er båret af logos, af verdensfornuften eller -ånden, som Platon mente også måtte gælde for bevægelse af kroppen. Faktisk måtte den beherskede og gode, dvs. samfundsnyttige „gymnastik“ til forskel fra „agonistik“, som Platon væmmedes ved, stille mod at ligne den fuldkomne bevægelse: den koncentriske kredsbevægelse, som himmellegemerne beskriver (Jespersen 1990).

Platons baggrund for en sådan gymnastikvision er det problem, der opstår ud fra en idealistisk betragtning, nemlig at kroppen ikke bare kan forholde sig i ro, for det er usundt og livstruende. Uden bevægelse af kroppen, intet liv. Men når mennesker bevæger sig, så kan man aldrig på forhånd vide, hvad der sker. Mennesker er aktive og skabende og lader sig ikke fuldstændigt opdrage og regere.

Der er i den frie tankes navn grænser for takt og harmoni, for den menneskelige krops disciplinering. Indsigt, plan og orden

kan være nok så omfattende det være vil: Endegyldig bliver ingen af delene. Der kan ikke opstilles regler for ethvert menneskeligt skridt eller detaljerede forskrifter for en brydekamp, indså Platon godt nok, men hva'så?

Hvad gør man mellem kroppens stilstand, som kun døden repræsenterer, og den heftige bevægelse, som livet står for? Hvis man er Platon og platoniker, så opstilles der altså en idé om den fuldkomne bevægelse.

Ro og bevægelse

Den fuldkomne bevægelse kommer Platon frem til gennem en form- og årsagsanalyse af ro og bevægelse, der ydermere bliver kriteriet for at skelne mellem menneskets krop og sjæl (König 1989) 17).

Begreberne ro og bevægelse står i modsætning til hinanden, idet ro beskrives som „ensformig“, som noget der er entydigt og altid har en form, der er identisk med sig selv, til forskel fra bevægelse, der beskrives som „uensformig“ og er karakteriseret ved stadig vekslende, mangetydige former.

Dog findes der for Platon *en* bevægelse, hvor enhver forskel er ophævet, for den er identisk med sig selv og forbliver den samme, den er altså rolig og bevæger sig ligesom fornuften. *Kredsbevægelsen* er for Platon indbegrebet af den fornuftige og fuldkomne bevægelsesform, den er „harmonisk“ og „uendelig skøn“, mens den urolige og ordensløse bevægelse opfattes som „utilbørlig“, „fornærmende“, „syndig“, „fejlagtig“ og „meningsløs“.

Autonom bevægelse

Platon underkaster desuden bevægelsesbegrebet en årsagsanalyse, idet han skelner mellem en aktiv bevægelsesmåde, som har sit centrum i sig selv, og en passiv bevægelsesmåde, som har sit centrum uden for sig selv.

Han konkluderer, at den „bevægelse som bevæger sig selv“ er den højeste og mest fuldkomne bevægelsesmåde. Den er nemlig „ubevæget“, hvad der ikke betyder, at den ikke bevæger sig, men at den bevæ-

ger sig gennem sig selv, dvs. den er autonom.

Analysen kulminerer således i bestemmelsen af den rene og autonome bevægelse - en bevægelse, som er ren, fordi den er ensformig og rolig, og som er autonom, fordi den har sit bevægelsescentrum i sig selv.

Det er ikke dette udspekulerede, luftige og subjektive græske ordensbegreb om gymnastikbevægelse, Grundtvig overtager, men dog dens fornuftige tankegang om ordnede bevægelser og - i politisk henseende - forestillingen om autonome stemmer.

Fra holm- til kredsgang

Den nordiske referenceramme for Grundtvig er en gammel nordisk tradition for at afgøre retsstridigheder gennem tvekamp, og som bygger på den opfattelse, at guderne giver sejren til den, som *har* ret. Det kaldtes for holmgang, fordi det blev afholdt på en holm eller i en kreds - en ring, som blev trukket op.

Således får Grundtvig kredsbevægelsen ned på jorden som en ramme, som menneskene dog netop ikke skal følge slavisk, men udfylde i frihed. I stedet for at bruge sværdet eller et andet dødbringende våben vil Grundtvig helst bruge ordet som et livgivende våben i kampen for sandhed og ret.

Men mellem brugen af sværdet og ordet er der så altså kredsgang som en fredelig, kropslig kappestrid, som hverken afgøres ved hjælp af sværd eller ord, og som i øvrigt adskiller sig fra den vilde holmgang ved at foregå efter „billige Love“.

Kæmpeånd

Kredsgangens eller kampens love og regler kan lokalt delvist være udtalte i den mundtlige overlevering eller som i dag for mange aktiviteter vedkommende delvist være nedskrevet og internationalt gældende.

Men så er der alle de uskrevne og udtalte regler, som ligeledes er traditionsbestemte, men som manifesterer sig i den konkrete livssammenhæng. De er upåtagede, de kan ikke stedfæstes, de kræver bare åben-

hed, de grunder det dynamiske islæt, „kæmpeånden“ eller kampånden 18).

I alle tilfælde er der en fælles ånd på spil, for hvis der er to, der er enige om noget, så er det paradoksalt nok de to stridende parter i en konflikt. Her er der ikke tale om et simpelt kammeratskab, men om at forenes i et mere potent bånd, nemlig i rivalisering, i kærlighed til kamp, i venlig og dog voldsom vekselvirkning. Det er den olympiske filosofi (Coubertin 1935). På baggrund af denne fælles „foreningsforståelse“ finder den udkæmpelse så sted, der ender med forskellighed.

Denne kæmpeånd kan ikke aftales på forhånd, hvilket viser noget om vanskeligheden ved at indtage et formelt standpunkt i et liv i bevægelse. Spørgsmålet om, hvad der er ret og rimeligt, er ikke afgjort én gang for alle, men selv en del af kampen. Det overordnede lov- og regelsynspunkt på kredsgang er et idrætsleder- og dommersynspunkt, som hvis det skulle overholdes til punkt og prikke ville udelukke ikke blot enhver ændring af love og regler, men kampen selv.

Charmen og chancen

Det konventionelle synspunkt på regelændringer i dag er, at de indføres af et medie-sponsor-reklamekompleks for at repræsentere idræts-/sportsaktiviteter i tilskuernes interesse. Der er da også flere eksempler på ad denne vej at gøre kampspil mere spektakulære. Men det viser sig dog immervæk at være de bevægelige og halvbevidste kampdeltagere, som under de givne vilkår i høj grad bestemmer spillet og influerer på ændringer af spillet (Kew 1992).

De kæmpende kan appellere til held og tilfældighedens indspil, til naturens luner („sport of nature“), til Guds skærmende og hjælpende hånd, men al fornuft taler for at tage sagen i egen hånd, at udvise modstandsdygtighed og kampgejst. Det er charmen ved den skjulte Gud henholdsvis mennesker.

Iblandt de kæmpende er der en tavs erkendelse af, at kæmpeånden ikke kan udledes af kampens bogstav. Oplevelsen af en grænse er allerede en overkommen af den.

Grænser eksisterer kun for en intention, som sigter udover den.

Kæmpeånden, som i menneskerettighedernes navn blev omdøbt til „frihed“, består i at vinde en fordel ved at definere spillet, ved at udnytte det spillerum, der findes i den givne kampsituation, ved at forberede sig så godt som muligt, så spillerummet og mulighederne for at få overtaget bliver større.

Blandt alle fortræffeligheder hører også den at kunne indtage en kalkulerende holdning til love og regler, hvorved spillet ændrer karakter. Det er altså udøverne, som er de sande traditionsoprørere (Gebauer 1991).

Det, som deltagerne søger, er deres chance - såvel den tilkæmpede som den løse chance, for selv om tilfældigheden søges minimeret, så kan der dog ikke ses bort fra rodfæstetheden i kroppens natur og historie. En folkelig idrætspsykologi drejer sig fortrinsvist om at forpagte heldet, men den dag heldet absolut ingen indflydelse har længere, er grænsen for overskridelsen også nået.

Livtag

Hverken grundtvigsk kredsgang, olympisk leg eller i det hele taget kampidræt, hvis internationale betegnelse er sport, bygger på faste forskrifter så sandt som aktiviteterne ligesom „det levende ord“ har udspring i frie livtag med kroppen og livstraditioner.

Sprogsystemet og da især „det naturlige“ dagligsprog til forskel fra formal- eller kunstsproget er der heller ikke nogen, der har kunnet fastlægge. Det er faktisk spillevende. Grundtvigs idelige påpegen heraf er netop et storslået eksempel på, at intet hverken er helt meningsløst eller helt meningsfuldt. Tilværelsen er værdifuld ved at være inkarneret og derfor kampen værd.

Ingen ende

Kredsgang er ikke bare et specifikt idrætsbillede, men et grundlæggende kendetegn ved livsverdenen. Vi går i kreds med os selv, andre mennesker og verden (Madison 1981), men ikke i form af sluttede magtcirkler - små som store.

Selv om det undertiden i livet kan se sådan ud, så bukker vi hver for sig og sammen netop aldrig enderne helt sammen, men rejser os op i mødet med næsten og verden uden helt at vide af det. Derfor går Grundtvigs tankegang ikke ligesom Platons i spind.

Vi gør hvad vi formår for at indtage kødet, hvad enten det er for at kysse eller kvæle det. Men åbenmundethed og kvæler-tag har sin pris, for vi svømmer i kød som fisk i vandet. Så meget desto mere er der grund til at have vores fælles „element“ kært. Det fornemmer vi i idræt, når den og vi er bedst. Her kan forbindelsen mellem overskridelsen af og rodfæstetheden i kroppen blive vældig udstrakt og integreret i handling. Derfor er idræt ikke nogen dårlig begyndelse.

Noter:

- 1) Arbejdet er en del af projektet *Henimod en folkelig idrætspsykologi*, som i 1991-92 har været støttet af De Danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger/Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger.
- 2) På dansk ved Jørgen Gustava Brandt, se Johann Wolfgang von Goethe (1984). Første del af tragedien Faust blev opr. udg. 1808.
- 3) Jfr. Ordbog over det danske sprog (1927). Herfra stammer også de flg. citater i teksten af Oehlschläger og Grundtvig.
- 4) Det gjorde Grundtvig i Verdenskrønike af 1812 i en polemik med historikeren Molbech, der holdt på objektiv historieskrivning, cit. i Lindhardt (1964).
- 5) I den idrætspolitiske strid mellem DGI (Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger) og DIF (Danmarks Idræts-Forbund) stiller DGI sig selvbevidst på menneskets/humanismens side, mens DIF trædes under føde for at være (for) resultatorienteret. Men sagen er måske alligevel den, at specialforbundene under DIF trods alt har et mere tvangsfrit forhold til åndsforløsende aktiviteter end DGI, og det er ikke så torskedumt, som et kobbelt af idrætskritikere har givet det udseende af.
- 6) Grundtvig i *Nu skal det åbenbares*. (Udtog af „Gylden-Aaret“ 1834).
- 7) Grundtvig i Nordens Mythologi (opr. 1832). Citatet lyder i sin helhed: *Mennesket er ingen Abekat..., men han er en mageløs, underfuld Skabning, i hvem guddommelige Kræfter skal kundgøre, udvikle og klare sig gennem tusinde Slægter, som et guddommeligt experiment, der viser, hvordan Aand*

og Støv kan giennemtrænge hinanden og forklares i en fælles guddommelig Bevidsthed.

- 8) Cit. i Lundgreen-Nielsen (1980).
- 9) Selv om man regner med „den skjulte Gud“, behøver man ikke ende op i „EnsNecessarium“, det ydre Absolut Ubevidste, som skulle arrangere verden som en ydre årsag, se hertil Merleau-Ponty (1968). Man kan også godt transage evolutionen af kultur og kognition og finde noget, der ligner, se hertil Merlin Donald (1991).
- 10) Grundtvig i *Nu skal det åbenbares*. (Udtog af „Gylden-Aaret“ 1834).
- 11) Grundtvig i digtet *Ordet og Mennesket* (1862), i: *Værker i Udvalg* (1940-49).
- 12) Men førend barnet siger „jeg“ til sig selv, udvikles der selvformemmelse, se hertil Stern (1991). De blændende opdagelser, som i dag gøres i spædbørneforskningen, er yderst relevante for den idrætspsykologiske forskning, fordi idræt delvist foregår på et niveau svarende til spædbørns interpersonelle/interkropslige univers.
- 13) Som præst praktiserede Grundtvig dog også kirkehandlinger, men de havde en særlig status i hans univers.
- 14) Se mere herom hos Ove Korsgaard (1993).
- 15) At idræts- eller sportspladser er „steder for oplysning“ reklameres der med i Japan, har Ove Korsgaard fortalt mig. Se i øvrigt hertil Yuasa (1987). Mens vestlige sind-kropteorier typisk har spurgt om, hvad forholdet er, spørger Yuasa om, hvordan sind-krop forholdet *varierer* på et spektrum fra den psykotiske til yogien, fra den debile til den atletiske, fra den klodsede begynder til mestermusikeren. I diverse asiatiske tekster finder man slående sammenhænge med temaer i bl.a. fransk kropsfænomnologi og neurofysiologi.
- 16) Grundtvigs begreb om „Kreds-Gang“ er Ove Korsgaards store og fortjenstfulde opdagelse, og at det så illustreres klart i idrætsskampen, gør det kun endnu bedre, se Korsgaard (1986). Dog skal man være varsom med at pakke det ind i en pædagogisk spændetrøje og at se det som et alternativ til Coubertins olympiske filosofi.
- 17) Platons analyse gengives her fra König (1989).
- 18) Den sproglige forskydning fra kæmpeånd til kampånd er i øvrigt udtryk for en afpersonalisering, som sportsjournalistikken på sin måde gør sit til for at rette op på.

Referencer:

- Arnold, Peter J.: *Meaning in Movement, Sport & Physical Education*. London 1979.
- Atlas, Henri: *Myte eller Videnskab - hvem har sandheden?* Århus 1990.
- Boman, Thorleif: *Europas kultur - og den jødiske arv*. Oslo 1972.

- Bourdieu, Pierre: Program for a Sociology of Sport. In: *Sociology of Sport Journal* 5 (1988) 153-161.
- Bruner, Jerome: *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, Massachusetts 1986.
- Bynum, Caroline Walker: *Fragmentation and Redemption*. Essays on Gender and the Human Body in Medieval Religion. New York 1992.
- Coubertin, Pierre de: Det filosofiske grundlag for moderne olympisme. In: *Centring - krop & sport* 4 (1983) 6-11. (Opr. 1935).
- Donald, Merlin: *Origins of the Modern Mind*. Three Stages in the Evolution of Culture and Cognition. Cambridge, Massachusetts 1991.
- Gebauer, Gunter: Citius - Altius - Fortius and the Problem of Sport Ethics: a Philosopher's Viewpoint. In: Fernand Landry et al. (eds.): *Sport... The third millennium/Le troisième millénaire*. Sainte-Foy 1991, 467-473.
- Goethe, Johann Wolfgang von: *Faust*. En tragedie. 1. del. På dansk ved Jørgen Gustava Brandt. Kbh. 1984.
- Grundtvig, N.F.S.: *Om mennesket i Verden*. Med indledning og noter ved K.B. Gjesing. Herning 1983 (opr. 1817).
- Grundtvig, N.F.S.: *Nordens Mythologi*. Fotografisk optryk af 3. udgave fra 1870. Kbh. 1983. (Opr. 1832).
- Grundtvig, N.F.S.: Nu skal det åbenbares. Udtog af Cylden-Aaret (1834). In: *Folkehøjskolens Sangbog* 17. udg.
- Grundtvig, N.F.S.: *Værker i Udvalg*. Bind 8. Udg. ved Georg Christensen og Hal Koch. Kbh. 1940-49.
- Jespersen, Ejgil: Den urene krop. Om den antikke gymnastik- og sundhedslære. In: *Centring* nr. 25, 1990, 68-91.
- Johannes-Evangeliet. In: *Bibelen*. Kbh. 1982.
- Kayser Nielsen, Niels: *Krop og oplysning*. Om kropskultur i Danmark 1780-1900. Odense 1993.
- Kew, F.C.: Game-Rules and Social Theory. In: *International Review for Sociology of Sport* 27 (1992) 292-306.
- Korsgaard, Ove: *Kredsgang*. Grundtvig som bokser. Kbh. 1986.
- Korsgaard, Ove: Hånd og mund - det er det hele. In: *Kognition & Pædagogik* 2 (1993) 4, 4-11.
- König, Eugen: *Körper - Wissen - Macht*. Studien zur Historischen Anthropologie des Körpers. Berlin 1989.
- Lindhardt, P.G.: *Grundtvig*. Kbh. 1964.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming: *Det handlende ord*: N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819. Kbh. 1980.
- Madison, Gary Brent: *The Phenomenology of Merleau-Ponty*. A Search for the Limits of Consciousness. Athens/Ohio 1981.
- Merleau-Ponty, Maurice: Christianisme et Ressentiment. In: *La Vie Intellectuelle* 7 (1935) 278-306.
- Merleau-Ponty, Maurice: *The Visible and the Invisible*. Evanston 1968 (opr. fr. 1964).
- Murphy, Michael: *The Future of the Body*. Explorations Into the Further Evolution of Human Nature. Los Angeles 1992.
- Ordbog over det Danske Sprog*, bd. 9: Idræt, sp. 60-61. Kbh. 1927.
- Ricoeur, Paul: Tale og Skrift. In: Peter Kemp (red.): *Sprog: Tale og Skrift*. Århus 1984.
- Rolf, Bertil: *Profession, tradition och tyst kunskap*. Övre Dalkarlshyttan 1991.
- Stern, Daniel S.: *Barnets interpersonelle univers*. Et psykoanalytisk og udviklingspsykologisk perspektiv. Kbh. 1991.
- Straus, Erwin: The Upright Posture. In: *The Psychiatric Journal* 26 (1952) 529-61.
- Thaning, Kaj: *Grundtvig*. Kbh. 1983.
- Yuasa, Yasuo: *The Body*. Toward an Eastern Mind-Body Theory. New York 1987.